

YUNUS EMRE ŞİİRLERİNDE “BAŞ” SÖZCÜĞÜ ÜZERİNE

Mustafa Büyük

Ordu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
(Tarih Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi)

DOI : 10.29329/akalid.2023.592.3
Makale Geliş Tarihi : 20 Haziran 2023
Makale Kabul Tarihi : 20 Haziran 2023
Makale Sonuçlanma Tarihi : 26 Haziran 2023
Makale Yayın Tarihi : 29 Aralık 2023
Sayfa Aralığı : 51-68

Mustafa Büyük, “Yunus Emre Şiirlerinde *Baş* Sözcüğü Üzerine”, *Akademik Literatür Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi (AKALİD)*, C. 1, S. 1, Aralık 2023, s 51-68.

Öz

Yunus Emre, kullandığı kelimeler ve ifade kalıpları, bunlara yüklediği anlamlar ve mecazlar ile Türkçenin edebî bir dil haline gelmesine en büyük katkıyı sağlayan mutasavvıf Türk şairidir. Son yıllarda gelişen teknolojinin de etkisiyle nesiller arasında iletişim bağı olumsuz yönde etkileyen gelişmeler çok büyük bir hızla yaygınlık kazanmaktadır. Günümüzde pek çok dilde olduğu gibi Türkçede de kullanım alanı daralmış, anlamı değişmiş, argolaşmış, içi boşaltılmış, unutulmaya yüz tutmuş, artık yalnızca simgelerle ifade edilir olmuş, sözcük ve sözcük öbeklerinin sayısının hızla artmakta olduğu görülmektedir. Bunlardan biri de büyük Türk şairi Yunus Emre'nin eserlerinde millî, manevi sesi; ahengi ve dehasıyla söyleyip yazdığı dizelerinde birbirinden farklı anlamlarıyla isim, sıfat gibi işlevlerle, ustalıklı kullandığı on binlerce sözcükten biri “baş” sözcüğü olmuştur. Bu sözcük Türk dilinde, asırlardır farklı anlamlarıyla sözlü ve yazılı kültürde kullanılmıştır. Günümüzde olduğu gibi yıllar öncesinde Göktürk Yazıtları, Dîvânu Lugâti't Türk, Kutadgu Bilig gibi Türk dili ve kültürünün başyapıtı eserlerde “baş” sözcüğü çok yaygın olarak karşımıza çıkar.

Kıtalara yayılan çok geniş bir coğrafyada, yüz yılların birikimi olarak bilim, sanat, kültür, dil, edebiyat, yönetim, tasavvuf vb. gibi hayatın hemen her saha veya safhasında pek çok kez “baş” sözcüğü yaygın bir şekilde kullanıla gelmiştir. Türk kültüründe “baş” sözcüğün tarih boyu geniş kullanım alanına rağmen günümüzde anlamı fazlaca bilinmeyen “başın sağalsın” şeklinde bir sözcük öbeği olarak, yalnızca taziye amacıyla çok yaygın ve farklı bir kullanımı vardır.

Anahtar Kelimeler: Türkçe, Yunus Emre, Baş, Sağaltmak, Yara, Taziye,

An Evaluation on the Word “Head” in Yunus Emre’s Poems

Summary

Yunus Emre, who is a Turkish Sufi poet, made the greatest contribution to the transformation of Turkish into a literary language through the words and expressions he used, the meanings and metaphors he attached to them. However, recent technological advancements have negatively impacted intergenerational communication, leading to widespread developments that diminish the usage, alter the meaning, turn into slang, empty out the content, and push words and phrases towards oblivion, now being expressed solely through symbols. One such word is "baş" (head), which Yunus Emre skillfully used with various meanings as a noun, adjective, and in different contexts in his works. Throughout centuries, this word has been extensively used in oral and written culture, including Göktürk inscriptions, *Dîvânu Lugâti't Türk*, *Kutadgu Bilig* and other masterpieces of Turkish language and culture. It has been prevalent in diverse fields such as science, art, culture, language, literature, governance, and sufism, spanning a vast geography over centuries. Despite its wide usage in Turkish culture, the phrase "başın sağolsun" (may your head be healed) has a common and distinctive usage solely for expressing condolences, although its meaning remains largely unknown today.

Key words: Turkish, Yunus Emre, Head, Healing, Wound, Condolences.

Giriş

Günümüzde Türk dilinde pek çok sözcüğün, söz öbeğinin anlamını yitirdiği veya değişime uğradığını görüyoruz. Sevinç, üzüntü, neşe, acı, vb. insani duyguları paylaşırkenki davranışlarımız ve o esnada dillendirdiğimiz sözcüklerimiz de anlamını yitirmeye başlıyor. Hepsinden önemlisi, birkaç harf ile, sadece sessiz harflerle kısaltmalarla ve dahası anlamı zenginleştirir umuduyla kullandığımız simgeler olan emojilerin hegemonyasına kurban giden, sözcüklerin sayısının hızla arttığını sadece görmüyor aynı zamanda tüm yönleriyle yaşıyor ve tükenişe katkı sunuyoruz. Büyük bir çoğunluğumuz belki hâlâ farkında değil lakin değerleri büyük bir hızla değersizleştiren bu tüketim hastalığının en hoyratça değersizleştirip tükettiği değerimiz, dilimiz, duygularımız kısaca biz, güzel Türkçemiz. Sesimizin çıkmadığı veya

yeterli olmadığı durumlarda örneğin işitme engelliler ve özel amaçlarla geliştirilen işaret dili ne kadar büyük zenginlikse, özel amaç, ihtiyaç ve anlam olmadan sadece emojilerin sessiz semboller dilini şuarsuzca kullanmak sesimizin yoksunluğuna davetiye çıkarmak olmalıdır. Bu yok edici hastalıktan en az zararlı kurtulmanın, millî benliğimizi korumanın en önemli ve belki de tek yolu dilimize sahip çıkmaktır. Bunun en etkili yolu da Türkçenin şaheserlerine başvurmak onları okumak, okutmak, anlamak, anlatmak, ko-nuşturmak ve dinletmek olsa gerek.

İnsani değerler bakımından en üst seviyede anlam taşıyan çok yaygın davranış ve sözlerimizden biri de bir başkasının acısını, üzüntü ve kederini paylaşmaktır. Bu amaçla şimdilerde sosyal medyada üzüntülü ruh hâlini ifade amacıyla ağlayan yüz ifadeli emojilerin kullanımını yaygınlaşmış olsa da ölen kişinin yakınlarıyla yüz yüze gelindiğinde “Başın sağolsun. Allah sabırlar versin. Allah rahmet eylesin.” gibi ifadelerle muhatabın üzüntü ve kederi insani duygularla paylaşılıyor, acısını bir nebze de olsa hafifletmek arzusuyla söz ve vücut diliyle teselli verilmek isteniyor.

“Baş” sözcüğü ile türetilen, sözcük öbekleri insan, mekân, doğa, hayvan, bitki, eşya ve eylem ile ilgili olarak isim, sıfat, fiil vb. farklı anlamlarda olay olgu, destan, hikâye, masal, atasözü, deyim, ağıt, ilahi, türkü ve şarkı gibi eserlerde kullanılmıştır. Mevcut bilgilere göre ilk sözlü örnekleri Orta Asya’ya milattan önceki yüzyıllara, yazılı örnekleri de Orhun Yazıtları’na, miladi yedinci yüzyıla kadar uzanır. “Baş” sözcüğü ve ilgili söz öbekleri, özellikle 13. ve 14. yüzyıllar Anadolu Türkçesinde pek çok düşünür ve mu-tasavvıfın eserlerinde, farklı anlamlarıyla yaygın bir kullanım alanı bulmuştur. Ancak bu çalışma halk dilinde taziye dilemek için yaygın olarak kullanılan “başınız sağolsun” sözünden hareketle “baş” sözcüğünün Türk kültüründeki yeri, anlamı ve önemini Yunus Emre’nin millî, manevi sesi, ahengi ve dehasından istifade ile açıklamayı hedeflemiştir. Peki ya “başın sağolsun” sözünün aslı ve anlamını biliyor muyuz? Bu sorunun en güzel cevabını büyük şairimiz Yunus Emre’de buluyoruz. Sorunun cevabın vermeden kısaca Yunus ve eserlerini tanımaya ihtiyacımız var.

1. Yunus Emre Hayatı ve Eserleri

Yunus Emre'nin 638 (1240-41) yılında doğduğu, seksen iki yıl yaşadığı ve 720'de (1320) vefat ettiği kabul edilir.¹ Her ne kadar doğum ve vefatı hakkında bu tarihler verilse de birbirinden farklı coğrafyalarda bulunduğu söylenen kabri konusunda olduğu gibi doğduğu yer ve hayatı ile ilgili kaynaklarda da farklı bilgiler verilir. Yunus Emre'nin yaşadığı coğrafya hakkında aşağı yukarı bir bilgi sahibi olmakla birlikte Anadolu'da kesin olarak nerede doğduğu, nerede yaşadığı, ziyaret ettiği şehirler ve nerede öldüğü hakkında sağlam ve güvenilir bilgiye sahip değiliz.² 1320 dolaylarında Eskişehir'de öldüğü söylenir. Eskişehir Sarıköy (şimdi Yunusemre köyü), Karaman, Ak-saray Ortaköy, Bursa, Manisa Kula Emresultan, Erzurum Dutçu (Düzcü), Isparta Keçiborlu, Afyon Sandıklı, Ankara Nallıhan Emresultan köyü, Ordu (Ünye Yunus Emre Mahallesi) ve Sivas. Bunların yanında Azerbaycan'ın Gâh bölgesinde de bir makam mevcuttur. Bazı kaynaklarda Yunus'un mezarının Sivrihisar yakınlarındaki Sarıköy'de olduğu belirtilmektedir Sarıköy'deki mezar Ankara-Eskişehir demiryolu hattının yapılması esnasında 6 Mayıs 1946 tarihinde açılmış, kabirdeki bakiyeler geçici mezara nakledilmiş, 1970'te yeni yapılan bir anıtmezarla bugünkü yerine getirilmiştir. Fuad Köprülü, Abdülbaki Gölpınarlı ve Faruk K. Timurtaş da Yunus'un mezarının burada yer aldığını kabul ederler.³

Anadolu'nun pek çok yerinde ve Azerbaycan'da Yunus'a ait mezar ve makamlar mevcuttur. Yunus'un seyahat ettiği yerlerdeki sohbetlere katıldığını, çok sevildiğini ve hâtırasının yaşatıldığını gösterir. Muhtemelen bazı seyahatlerinde mürşidi Tapduk Emre ile beraber bulunduğundan destani hayatları sevenlerinin tahayyülünde yaşamış ve yaşatılmıştır.⁴

Yunus Emre'nin hayatı gibi eserleri ile ilgili mevcut bilgilerin kısmen tartışmaya açık olduğu söylenebilir. Yapılan araştırmalara göre, *Risâletü'n Nushîyye* 707 (1307) yılında Mesnevi şeklinde yazılmış 600 beyitlik bir risalesi

---

¹ Mustafa Tatcı, "Yûnus Emre" *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, I. Basım, Ankara 2013, 43.Cilt, s.600-606.; Yunus Emre'nin doğum ve ölüm tarihleri hakkındaki belirsizlik Adnan Sadık Erzi'nin Beyazıt Devlet Kütüphanesi'ndeki bir mecmuadan (nr. 7912, vr. 38b) alarak neşrettiği belge ile ortadan kalkmıştır. Bkz. Adnan S. Erzi, "Türkiye Kütüphanelerinden Notlar ve Vesikalar I: Yûnus Emre'nin Hayatı Hakkında Bir Vesika, I.", TTK Belleten, XIV/53 (1950), s.85-89.

² Salim Küçük, *Yûnus Emre Dîvânı'nda Söz Varlığı İncelemeleri*, İstanbul, Fenomen Yayınları I. Baskı Ankara 2022, s.161-178.

³ M. Tatcı, "Yûnus Emre" s.602.

⁴ M. Fuad Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, İstanbul 1919, (Haz. Orhan F. Köprülü), Ankara 1976, s. 274.

(Nasihatler kitabı) vardır. Bir de kendisine ait 417 şiirinin toplandığı, ölümden yetmiş yıl sonra düzenlenmiş *Divan*'ı vardır. Ancak bugüne kadar tam bir Yunus Emre Divanı ortaya konulamamıştır. Çünkü hangi şiirlerin Yunus Emre'ye, hangilerinin Âşık Yunus veya bir başka Yunus'a ait olduğu tespit edilememiştir. Yunus'un şiirleriyle ilgili araştırmalarda divan nüshalarından başka mecmua ve cönklerin de incelenmesi gerekir; zira mecmualarda Yunus'a ait şiirlere rastlanmıştır.⁵ Bunların bir bölümü dil incelemeleri sonunda ayıklanmış, böylece 417 şiirin onun olduğu konusunda görüş birliğine varılmıştır. Ayrıca Yunus Emre adını taşıyan ve başka şairlerin elinden çıktığı ileri sürülen 310 şiir daha derlenmiştir. Dolayısıyla Yunus Emre divanı ile ilgili taramalar tamamlandıkça daha özgün çalışmalar ortaya konulacaktır. Aksi durumda bu çalışma gibi hep bir yönüyle eksik kalacaktır.

Yunus Emre şiirlerinde insani, uhrevi, dinî, ilahi, psikolojik, sosyal, kültürel, iktisadi vb. olaylar görülür. Fani dünya hayatının çeşitli safhalarına dair, izler ebedi hayata dair bilgilerle örüntülü işlenir. Dolayısıyla düşüncelerini *Kur'an ve Sünnet*'e bağlı kalarak yorumlar. Ona göre varlık tektir. Mutlak varlık Allah'tır. Eserlerinde, Tanrı, insan varlık birliği, ilahi aşk, sevgi, yaşama sevinci, barış, kâinat, ölüm, olgunluk, alçakgönüllülük, erdem, cömertlik, gibi genellikle hayatın gerçekleriyle iç içe olan kavramları işler. Öte yandan Yunus Emre'nin, Eski Anadolu Türkçesi'nin oluşumunda çok önemli rol oynayan ilk ve en önemli Türk şairi olduğu değerlendirilir. Dilimizi eşsiz bir ustalıkla kullanan Yunus'un şiirlerinde Türkçe, en güzel şeklini almıştır. Türkçemizin millî sesini, ahengini dehasını en iyi yansıtan usta bir şairdir. Onun kullandığı kelimeler ve ifade kalıpları, bunlara yüklediği anlamlar ve mecazlar Türkçe'nin edebî bir dil haline gelmesi yolunda büyük bir aşama olup Yunus'u diğer mutasavvıf şairlerden ayırır.

2. Yunus Emre Şiirlerinde “Baş” Sözcüğü

Türkçede “baş” sözcüğünün çok zengin bir kullanım alanına sahip olduğu görülür. Günümüzde olduğu gibi yıllar öncesinde Göktürk Yazıtları⁶,

⁵ M. Tatcı, “Yûnus Emre” s.602-603.

⁶ Muharrem Ergin, *Orhun Abideleri Boğazıçi Yayınları* 23. Baskı İstanbul 1999. Kültigin Abidesi doğu yüzünde “*Dişliye diş çöktürdük başlıya baş eğdirdik.*” s. 15 ve 87.; İsenbike Togan, Hatice Şirin User, Ahmet Yeşiltepe “Orhun ve Tonyukuk Yazıtları, Türk Adının Taşa Kazındığı Yer”, *NTV Tarih*, Sayı 44. s. 28-49.

Dîvânu Lügâti't Türk⁷, Kutadgu Bilig⁸ gibi Türkçe'nin başyapıtı eserlerde "baş" sözcüğü çok yaygın olarak karşımıza çıkar. dil, edebiyat, siyaset, bilim, yönetim, din ve tasavvuf gibi pek çok alanda 'baş' sözcüğünün insan, doğa, hayvan, bitki, eşya araç-gereçler vs. ilgili olarak isim, sıfat, fiil vb. farklı anlamlarda deyimler ve atasözleri, sav, koşuk, sagu, destan, ilahi, türkü, şarkı, hikâye vb. eserler içinde kullanıldığı görülür.

Devlet hizmetlerinden gündelik hayatta varana kadar "baş" sözcüğü kullanılarak onlarca sözcük ve türevleri geliştirilmiştir. Örneğin çeşitli askerî rütbe, idari makam-mevki ve vazife görev ve hizmetleri belirten unvanlarda *Başbuğ*, *Cumhurbaşkanı*, *Başkan*, *Başbakan*, *Başvezir*, *Başkent*, *Başkomutan*, *Başçavuş*, *Asesbaşı*, *Hekimbaşı*, *Eczacıbaşı*, *Kapıcıbaşı*, *Bezîrganbaşı*, *Fırka veya Parti Başkanı*, *Amelebaşı*, *Dayıbaşı*, *İşçibaşı*, *Ustabası*, *Aşçibaşı*, *Arabacıbaşı*, *Kulüp başkanı*, *Kolbaşkanı*, *Sınıfbaşkanı*, *Kayıkcıbaşı*, *Topçubaşı*, *Başkonuk*, *Başkonak*, *Başpehlivan*, *Başalkışçı*, *Başbakıkkulu*, *Başbinbaşı*, *Başbodoslaması*, *Başbölükbaşı*, *Başcüce*, *Başçakırsalan*, *Başçuhadar*, *Başdefterdar*, *Başdeveci*, *Başdilsiz*, *Başşefendi*, *Başeski*, *Başgöz sadakası*, *Başhalife*, *Başhaseki*, *Başıbozuk*, *Başkadın*, *Başkaldırmak*, *Başkalık*, *Başkapı*, *Başkapıgulâmi*, *Başkapıketüdası*, *Başkapıoğlanı*, *Başkarakollukçu*, *Başlala*, *Başikbal*, *Başını ortaya koymak*, *Başmaklık*, *Başmuhassebe*, *Başmukataacı*, *Başoda*, *Baş nâra yanmak*, *Başodabaşı*, *Baş omuzluğu*, *Başpâre*,

⁷ Həsən Bəy Hadi, *Divan-ü Luğat-it Türk İncelemeleri Divan-ü Luğat-it Türk*"den Derlenmiş *Etimolojik Sözlük* Təbriz 2005, s. 102-104.; [https:// www.turuz.com](https://www.turuz.com), (E.T. 02. 11. 2021), baş: başaq. 1. bəxt. şans. fürsət. - başım olsa, görəyim. - başsız qaldı, elim mənim. - baş bulub, cecim cırdıq. - baş baulmadan davranan, başı yerə ağnanar. - baş olsa, yaş olunur. - başım (bəxdim) çönüb tüplünür. - baş olmasa, baş qalmaz \ \ yar olmasa, dad qalmaz. - eşək deyir, başım bulsa, sündürüdə su içqay mən. 2. yara. - bağırim başın qartadı: ürək yaramı açdı. 3. qafa. tərə. kəllə. - başa vurmaq: başaqa qaçmaq: - baş əğən: yükünqüçika. ibadət edən. - baş kənd: ordu kənd. devlətin, xanların yerləşən kəndi. - baş yer: otru. dayancaq. astana. başkənd. paytəxd. mərkəz. - ölkə otrusu: ölkənin başkəndi. - başı ağ: başqılka. başqal. başlaq. qaşqa. - keçəl baş: qırbas. gibi *baş* sözcüğü kullanımlarına yer verilmiştir.

⁸ Yusuf Has Hacıp, *Kutadgu Bilig*, Haz. Ersin Osman Söğütlü Lacivert Yayıncılık San. Ve Tic. Ltd. Şti. Antik Dünya Klasikleri: 88, Şark Klasikleri Dizisi: 14 "Söz başı, baş vezir, başını yemek, baştanbaşa, başına kalmak, baş başa, başını kaldırmak, indirmek, göstermek, aşçibaşı, şeklinde kullanılmıştır. s. 7-57. "Beni pek çok üzüyor gerçekten, dil sahibi olmak, Başını kesmesinler, ben keseyim dilimi." s. 17. "Bilerek söylenen söz bilgi sayılır. Bilgisizsin sözün kendi başını yer." s.19,21. "Menfaat sandalyeye benzer; başında taşırırsan seni küçültür, ayağının altına alırsan seni yükseltir." s. 21. Şeklinde cümle içinde kullanım örnekleri verilmiştir.

*Başruznamçeci, Başsakirt, Başsedir, Başyazıcı, Baştina, Başyatırmaları, Başlarda*⁹ gibi kelimelerin sayısı artırılabilir.

Coğrafi mekân ve yer belirlemelerde, *Dağbaşı, Tepebaşı, Taşbaşı, Kayabaşı, Bağlarbaşı, Köşe başı Köprübaşı, Irmakbaşı, Gölbaşı, Yolbaşı, Çeşmebaşı, Evbaşı* şeklinde kullanılmıştır. İnsan hayvan ve bitkilerle ilgili olarak tanımlamalarda ve eylemlerde, *Baş, Başlık, Başak, Baş vermek, Baş almak, Baş eğmek, Baş açmak, Başgöz olmak, Baş bağlamak, Başlamak, Başarmak, Başucu, Başaltı, Başparmak, Baş tacı, Baş kesen, Başa çıkmak, Akli başa gelmek, Akli başından gitmek, Başından atmak, Başından çevirmek, Başa bela olmak, Başı belaya gitmek, Başa çıkmak, Başlıktan çıkmak, Başından savuşmak, Başına çıkmak, Başa geçmek, Başta kalmak, Baş tahtası, Baş aşağı, Baş eğmek, Baş sallamak, Baş yukarı, Baş sağlığı, Bağrı başı* vb. gibi örnekler artırılabilir. Bunca zenginlik içinde bu çalışmada yalnızca Yunus Emre'nin "baş" sözcüğünü nerelerde ne şekilde kullandığından bahsedilmiştir. O'nun şiirlerinde 130'dan fazla yerde "baş" sözcüğünü kullandığı tespit edilmiştir. "Baş" sözcüğü "kafa, lider, önder, büyüğümüz gibi anlamlarla isim, sıfat ve fiil olarak isim, sıfat tamlamaları ve deyimlerde kullanılmıştır. Bir başka anlamı da yüz yıllardır Anadolu, Balkanlar ve Türk dünyasında "yara" anlamında kullanılmasıdır. Yani birden çok anlamda işlevsel bir sözcüktür. Yunus'un şiirlerinde bu sözcük farklı anlamlarıyla etkili bir şekilde kullanılmıştır. Bu sözcüğün geçtiği şiirlerin tamamı yerine bu çalışmanın kapsamı da göz önünde bulundurularak mısralar paylaşılmıştır.

Yunus Emre şiirleri ile ilgili olarak bizi böyle araştırmaya sevk eden ise hemen hepimizin hayatın doğumdan sonraki en önemli gerçeği olan ölümle karşılaşmamızda sıklıkla ifade ettiğimiz *Baş sağlığı* ve *Yara sağaltmak* ifadeleri olmuştur. Hayat bu, doğum var, ölüm var. Herkes doğar, kimileri daha bebeklik ve çocuk çağında veya gençliğinin baharında, kimileri, büyüüp, sağlıklı bir yetişkin iken, kimileri *ilk yaratılışında olduğu gibi baş aşağı edilmiş* ihtiyar bir *piri fani* olarak hayata ve sevdiklerine veda ederek ebedi aleme geçer. Bazılarının vefatı Yunus Emre'nin ölümünde olduğu gibi *üç günden sonra* da olsa hemen herkes geride kendini duyuracağı birilerini bırakır. Haliyle onları teselli etmek için bir şeyler söylemek gerekir. Hemen her birimiz en yakınlarımız varlık sebeplerimiz anne baba, kardeş, eş, evlat, dede, nine, hala, amca, dayı, teyze, yenge veya onların çocukları (şimdilerde

⁹ Şemseddin Sâmi, *Kamûs-ı Türkî*, Çağrı Yayınları 15. Baskı, İstanbul 2006, s.364-366. ; Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, M.E.B. Yayınları, İstanbul 1993. C. I. s.160-170.

ayrım yapmadan hepsine kuzen deniyor!), konu komşu eş dost, meslektaş, amir, memur, mesai arkadaşı vs. vefatları vesilesi ile bir tanıdığın bir yakınınımızın, bir dostumuzun “*Allah sabırlar versin, Son acınız olsun, Allah rahmet etsin, Mekânı cennet olsun*” ifadelerine muhatap olmuşuzdur. Bu ifadelerden birisi de “*başın sağ olsun*” dur. *Başınız sağ olsun (sağalsın)*¹⁰ ifadelerine muhatap olmuşuzdur. Bizler de bu ifadelerden hemen hepsini yeri ve zamanı geldiğinde muhataplarımıza yönelterek acılarını paylaşmak, yaralarını sarmak arzusunda olduğumuzu ifade ettik. Her seferinde hüsnü kabul ile karşılandık. Acısına ortak olduğumuz hiç kimsenin rahatsız olduğunu görmedik. Ta ki bir dost meclisinde, ölüm ve baş sağlığı üzerine yapılan bir sohbeta kadar bu böyle süre geldi. Ancak bu sohbeta bir arkadaşımızın “*Ben başınız sağolsun ifadesinden hoşlanmıyorum kullanmak istemiyorum, kullanmayı da tasvip etmiyorum. Bana ölen öldü gitti, sen sağ ol, sen iyisin ya ölmedin ya önemli olan sensin, ona bak der gibi geliyor.*” sözlerini sarf etmesine kadar bu durum süregeldi. Artık bir yakınınını kaybeden birine “başın sağ olsun” diyemez olmuşum. “Allah sabırlar versin, Son acınız olsun, Allah rahmet etsin, Mekânı cennet olsun” ifadeleriyle taziyelerimizi bir süre sunmaya devam ettim. Diğer yandan bize karşı samimiyetle yöneltilen “başınız sağ olsun” ifadesinin incitici bir yanı olmamalı, bu ifadeyi çekinmeden kullanabilmeliyiz diye düşündüğümüz için tevazu ile taziyelerimizi kabul ettik. Ancak bir yandan da niçin “Başın sağ olsun” deriz? diye araştırmaya karar verdik. Nihayet, Yunus Emre’nin;

*Acep şu yerde varm'ola
Şöyle garip bencileyin
Bağrı başlı gözü yaşlı
Şöyle garip bencileyin
Gezdim Urum ile Şamı
Yukarı İlleri kamu
Çok istedim bulamadım
Şöyle garip bencileyin*

¹⁰ Ş. Sâmi, *Kamûs-ı Türkî*, Sağalmak: iyileşmek, iadeyi sıhat etmek. s.806.; Ayrıca bkz. Həsən Bəy Hadi, *Divan-ü Luğat-it Türk İncelemeleri Divan-ü Luğat-it Türk” den Derlenmiş Etimolojik Sözlük*, Təbriz 2005. Sağaltmaq. doğrutmaq. düzəltməks. 169, ağrısını sağaltmaq üçün kullanılan bir kök dərman, əlac edmək s.253, 638. dərman yapmaq s.688, sağlam duruma qoymaq.s.619, 748, iyi etmək s. 965, 966.

Kimseler garip olmasın
Hasret oduna yanmasın
Hocam kimseler duymasın
Şöyle garip bencileyin
Söyler dilim ağlar gözüm
Gariplere göynür özüm
Meğerki gökte yıldızım
Şöyle garip bencileyin
Nice bu dert ile yanam
Ecel gele bir gün ölem
Meğerki sinimde bulam
Şöyle garip bencileyin
Bir garip ölmüş diyeler
Üç gündən sonra duyalar
Soğuk su ile yuyalar
Şöyle garip bencileyin
Hey Emre'm Yunus biçare
Bulunmaz derdine çare
Var imdi gez şardan şara
Şöyle garip bencileyin.¹¹

Dizelerinde yer verdiği “Bağrı başlı gözü yaşlı” ifadesini ve anlamını öğrenince, anladım ki Anadolu Türkçesinde “baş” sözcüğünün “Kafa¹², Server¹³, Baş, Reis, Başkan, Başbuğ, Ulu kimse¹⁴, Önder, Büyük” gibi anlamlarından daha derin daha özge, daha başka anlamları da varmış. Bunlardan biri de “Yara”¹⁵ demekmiş. Yunus Emre burada Türk toplumunda yaygın

¹¹ <https://www.antoloji.com/acep-su-yerde-var-m-ola-siiri/> (E.T. 26.11. 2021)

¹² Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca -Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi Yayınları, 26. Baskı. Ankara 2010, s.82, 552.

¹³ M. Tatçı, *Yûnus Emre Dîvânı*, İstanbul, H. Yayınları 2020, s.350.

¹⁴ S. Küçük, *Yûnus Emre Dîvânı...*, s.155,159.

¹⁵ F. Devellipoğlu, *Osmanlıca -Türkçe Ansiklopedik ...*, s.1348.

bir şekilde kullanıldığı üzere “bağrı başlı” derken “bağrı yaralı” anlamında bu ifadeyi kullanmış. Bu ifadenin anlamı üzerinde düşünmeye ve araştırmaya devam ettim. “Başın sağ olsun” “yaran sağalsın” demek miydi? Yoksa böyle bir anlamı olamaz mıydı? Sağolsun değil de başka bir sözcük mü olmalıydı? Öyle ya dilimizde bazı sözcüklerin yazılışı aynı olsa da zamanla anlamı da yazılışı da değişebiliyordu. Nihayet “sağolsun” ifadesinin “sağalsın” yani “iyileşsin” anlamında olduğu anlaşılmıştı. Bu ne güzellik, bu ne incelikti, birine “başın sağalsın” derken “yaran iyileşsin” dediğimizi nihayet öğrenmiştik. Artık birisine çekinmeden başsağlığı dileyebiliyorum. Ancak “başın sağolsun” yerine “başın sağalsın” diye ifade ederek ve anlamını bilerek.

Sekiz yüzyıl önce söyleyip yazdıklarıyla hayatın en temel olaylarıyla ilgili ifadeler kullanırken bize tuttuğu ışıkla sözcüklerimizi ışılatan Yunus, bu “baş” sözcüğünü başka nerelerde ne anlamlarda kullanmıştı görmek ve paylaşmak gerekir. Aşağıda Yunus Emre’nin şiirlerinde “baş” sözcüğünü kullandığı mısralar sıralanmıştır.

- ... *Bağrı başlı gözü yaşlı ...*
 ... *Kiminin başında biter ağaçlar ...*
 ... *Kiminin başında sararır otlar ...*
 ... *Başları ucunda hece taşları ...*
 ... *Sultanı iltir baştan yitirir hanmanını ...*
 ... *Ferhat bu aşk yolunda başın külünge tuttu ...*
 ... *Baş açık ayak yalını ...*
 ... *Ye nice bir başımı tup eyleyip çevgan olam ...*
 ... *Göçtü kervan kaldık dağlar başında ...*
 ... *Baş verüben can terkini ...*
 ... *Garip başım bu sevdayı ...*
 ... *Onulmaz bağrımın başı ...*
 ... *Bugün cana başa kalmaşam gayrı ...*
 ... *Başıma dikeler hece ...*
 ... *Baştan aşağı yâreyim ...*
 ... *Ferhat olup tuttum başım ...*

... Karlı dağların başında ...

...Hiç onarmaz bağı başın habersüzün gelür ölüm...

...Başıma dikeler hece ne erte bilem ne gece...

...Aşk başından aşacağız gönlünü zâr etse gerek...

...Ecel erer kurur baş tez tükenir uzun yaş...

...Ol dem nereye kaçalar baş kurtarası yer gerek...

...Tanla durup başın kaldır ellerini suya daldır...

...Şol gün geliser başa unutma arasâtı...

...Nice yüksek yürür isem, aşk başımdan aşagelir diye sızlanırken...

...Başında akli olan, ücrete amel etmez...

...Miskin Yunus'un canı başında ser—encâm...

...Ey dost senin aşkın odu ciğerim bâre baş gelir...

...Söyler isem sözüm savaş söylemezsem ciğerim baş...

...Gör nice taşlar atılır dost için başlar tutulur...

...Sabırla benim işim nasıl varırsar başa...

...Dost diye geçti bu ömrüm başarmadım dost kulluğun...

...Koyam başara ol beni ben hiç iş başaramazam...

...Gövdemde kuvvetim sensin başım götürüp gitmeğe...

...Başımı elime alıp yoluna verem yürüyem...

...Aşkına düşen kişi can ile baştan geçer...

...Dost ile pazar için nice bin baştan geçe...

...Ol dost yüzün göreliden aklım başa gelmez benim...

...Bûnun gibi tertib ile benim işim varmaz başa...

...Canım aşkın külüngüne Ferhâd olup tuttum başım...

...Giderim aklım başımdan şâşiban...

...Değiben dertli başıma zârlıklar eyleyeyin...

... Hiç danışım yok iken başım onunla hoş oldu ...

...Aklım başıma gelmedi aşk şarabın tatmayınca...

...Nice yüksek yürür isem aşk başımdan aşagelir...

- ... Bir dem hicâbı sürülür bir dem hicap başa gelir ...
- ...Zirâ ki bu aşktan yeğrek hiç yokdurur başa gelir...
- ...Ol kıyâmet pazarında her bir kala baş kayısı...
- ...Üç ile hoştur başım birine boşup geldim...
- ...Bunda başlar yiter kanlar sorulmaz...
- ...Baş sücûda varmadan kılınır tâatımız...
- ...Akıl çün fenâyâ vara deli olan ne başara...
- ...Baştan ayağa değin Hak'tır ki seni tutmuş...
- ...Mûsâ erdi hazrete başladı münâcâta...
- ...Yüce dağların başında salkım salkım olan bulut...
- ...Yarı kıldım ben yoldaşı onulmaz bağrımın başı...
- ...Karlı dağların başında salkım salkım olan bulut...
- ...Miskin Yunus bîçâreyim baştan ayağa yâreyim...
- ...Geldi başıma gördüm ol söz yerinceymiş...
- ...Dostu görmez baş gözü ayrıkası basar gerek...
- ...Zihî devletli başlar eve dervişler geldi...
- ...Sohbetlerde baş çatıp yanmayan âşık mıdır...
- ...Ayaklara düşer Yunus bu yola baş olan kimdir...
- ...Dersin şeyhin yoluna yalınayak baş açık...
- ...Aşıklık cem'iyyetin başla boynumda taktım...
- ...Bu kamu tâatların başı miskinlik imiş...
- ...Eğer akli başta ise gönlü de ol tuşta ise...
- ...Edeb tâcın başına ur gör müfsid nicesi kızar...
- ...Dünyâda Peygamber'in başına geldi bu aşk...
- ...Gönül gözü görmeyince hiç başgözü görmeyiser...
- ...Rahman yoluna beni göstermeğe baş oldu...
- ...Miskin Yunus Emre'nin meğer bağı baş oldu...
- ...Tûl-i amel başın uzatmışım ben...
- ...Çalab'ın aşkı benim bağrımı baş eyledi...

...Çalab'ımın ol aşkı bağırmı baş eyledi...¹⁶
 ... Günde iki kez çözerler başına akça dizerler...
 ... Devlet tavi başa kondu aşk kadehi bana sundu...
 ... Aklımı başa devşirdi hayrı şerden seçer oldum...
 ... Hayra döndü benim işim endişeden azad başım...
 ... Nefsimin başını kestim kanatlandım uçar oldum...
 ...İbâdetler başıdır terk-i dünyâ...¹⁷
 ... Görenler baş indirir İbrâhim Edhem misin...
 ...Bil kim iyi söz ile her bir iş gelir başa...
 ...Müşkilin ayân olsun baş indir ulumuza...
 ...Aklın önünde baş koyup secdeye...¹⁸
 ...Gevdemde kuvvetim sensin, başum götürüp gitmeğe...
 ...Dost ile bâzar için nice bin baştan geçer...¹⁹
 ...Baş ucunda yay sımışlar...
 ...Niçe gelip ilerü bâş olasın...
 ...Başumı elüme alıp yolına varam yürüyem...
 ...Başımı verdim bu kavgaya gel gör beni aşk neyledi...
 ...Beyim arif ise var sen yoluna bunda başlar yiter kanlar sorulmaz...
 ...Bostanlar başını buldum bostanım yağma olsun...
 ...Dururlar dağ başında yol ururlar...
 ...Nice dûra harâmî dağ başında...
 ...Tutup dağ başını kışa sataştı...

¹⁶ <https://www.antoloji.com/yunus-emre/?sayfa=15> (E.T. 26.11. 2021)

¹⁷ Mehmet Akkuş, “Yunus Emre Divanı’nda İbadet” *Her Dem Yeniden Doğarız, IV. Uluslararası Yunus Emre Sempozyumu Bildirileri* Ordu Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Birinci Baskı, Ordu 2018, s.51-64.

¹⁸ Yunus Emre, *Risaletün Nushiyye (Nasihatler Kitabı)*, Hazırlayan. Ziya Avşar, Eskişehir 2013 Türk Dünyası Kültür Başkenti, Ajansı, 1. Baskı, Eskişehir, 2013, s. 12-13.

¹⁹ Sadık Kılıç, “Kur’an Semasında Bir Sevgi Abidesi: Yunus Emre”, *Her Dem Yeniden Doğarız, IV. Uluslararası Yunus Emre Sempozyumu Bildirileri*, Ordu 2018, s.65-85.

- ...Nereye kim varam başlar kesilir...
- ...Niçün bigânesin sen îki baştan...
- ...Felek benim işim başaramaya...
- ...Hevâ-yı kibr ile ne bâşarâsın...
- ...Çün oğrı yoldaşı başını verir...
- ...Sabır kalmaz isem ne başaram ben...
- ...Zihî devletli kim sabrı başâra...
- ...Erin başlığı mâl ile değildir
- ...Dirî iken ölür sabrı başaran...
- ...Eliyle bâşına el kodu oldu...
- ...Tac eyle bâşına âyâğı hâkin...
- ...Neyîse maksudu onu başardı...
- ...Bu baş gözü değil ol can gözüdür...
- ...Müşâhede bulur onu başaran...
- ...Mezarının başında yay kırılan” bahadırlar yatıyor...
- ...Başucunda yay sımşlar kuruluban oklar yatar...²⁰
- ...Çiçek der ki; ey derviş, bağırcağım başlıdır...
- ...Onulmaz bağrımın başı...
- ...Garip başım bu sevdayı...
- ...Bugün cana başa kalmazam gayrı...
- ...Aklı alma başımdan...
- ...Kuru yuduk yaş olduk ayak olduk baş olduk...
- ...Tanla durup başın kaldır ellerini suya daldır...
- ...Ansuzın ecel irer mür yitişür başa ...²¹

²⁰ Abdülbaki Gölpınarlı, *Yunus Emre-Hayatı ve Bütün Şiirleri*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları İstanbul, 1941, s.23.

²¹ M. Tatçı, *Yunus Emre Külliyyatı*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2005, C. II. s. 97-98, 327.

...*Bahasuz inci bulunmaz câna başa keyan gelsün*²²
 ...*Eğer akıl başdayısa, gönül de ol tuşdayısa...*
 ...*Înâyet başı ola nûr-ı rahmet içinde...*
 ...*Bu halkın başına zahmetli oldu...*
 ...*Aklımı başa devşirdi, bayrı şerden seçer oldum...*²³
 ...*Kanaat hırkası içre selamet başını çektim...*²⁴
 ...*Devlet tacı başa kondu...*²⁵
 ...*Kamu aklını başına...*²⁶
 ...*Kakır bâşın salar huccetli oldu...*²⁷
 ...*Aklım başıma gelmedi, aşk şarabın tatmayınca...*
 ...*Aklım baştan alıcı...*²⁸
 ...*Yunus kodu yola başı...*²⁹
 ...*Ayak idik baş olduk...*³⁰
 ...*Şol seni seven kişi komuş yoluna başı...*³¹
 ...*Sevdaya salma şu garib başını*³²
 ...*Günde iki kez çözerler başıma akça dizerler...*

²² Abdullah Kahraman, “Yunus Emre Divanı’nda Şeriat, Tarikat, Hakikat ve Marifet (Dört kapı)” *Yunus’un Sesi*, II. Uluslararası Yunus Emre Sempozyumu Bildirileri Ordu Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, İlk Baskı, Ordu 2016 s. 69-84.

²³ Yunus Emre, *Güldeste*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990, s.96, 112.

²⁴ <https://www.antoloji.com/yunus-emre/?sayfa=15> (E.T: 26.11.2021)

²⁵ <https://www.antoloji.com/yunus-emre/?sayfa=17> (E.T. 27.11. 2021)

²⁶ <https://www.antoloji.com/yunus-emre/?sayfa=18> (E.T. 27.11. 2021)

²⁷ <https://www.antoloji.com/tovbe-3-siiri/?siralama=p>, (E.T. 27.11. 2021)

²⁸ <https://www.antoloji.com/aklim-basima-gelmedi-siiri/?siralama=p> (E.T. 27.11. 2021)

²⁹ <https://www.antoloji.com/acep-degil-deli-olsa-siiri/?siralama=p> (E.T. 02.12. 2021)

³⁰ <https://www.antoloji.com/haktan-gelen-serbeti-siiri/?siralama=p> (E.T.02.12. 2021)

³¹ <https://www.antoloji.com/askin-ile-asiklar-yansin-siiri/?siralama=p> (E.T.02.12. 2021)

³² <https://www.antoloji.com/dertli-ne-aglayip-gezersin-siiri/?siralama=p> (E.T.02. 12.2021)

...Yola gider başaramaz yigitliğe eli varmaz...³³

Sonuç

Asırlardır geniş bir coğrafyada kullanılan pek çok Türkçe sözcük zamanla gerçek anlamını korurken farklı anlamlar kazanmış olabilir. Aynı eylemi ifade etmek birbirinin yerine kullanılanlar da vardır. Örneğin “düşmek” sözcüğü Anadolu’da bir ağaç, çatı, merdiven gibi bir yerden düşmek veya bir makam, mevkinden ayrılmak, uzaklaştırılmak, indirilmek gibi anlamlarda kullanılır. Ancak bir araçtan inmek anlamında kullanılmaz. Azerbaycan Türkçesi’nde ise dolmuş, taksi vb. bir araçtan inmek için “ineceğim” yerine “düşeceğim” şeklinde de kullanımı vardır. Bu çalışmaya konu olan ‘baş’ sözcüğünün ise yukarıda değinilen kullanımları büyük ölçüde yıllardır devam ederken “yara” anlamı unutulmaya yüz tutmuştur. Bir yarayı iyileştirmek anlamındaki “sağaltmak” sözcüğü de aynı şekilde kullanımının devamına rağmen “sağolsun” şekline dönüşmüştür. Buna rağmen bu iki sözcük, bir sözcük öbeği halinde taziye amaçlı olarak *yanan iyileşsin* manasında “başınız sağolsun” yerine “başınız sağolsun” şeklinde, sözlü ve yazılı olarak çok geniş bir alanda kullanılmaktadır. “Baş” sözcüğünü pek çok farklı anlamıyla ve ustaca kullanan şairlerimizden birisi de Yunus Emre’dir. Ona ait olduğu kabul edilen mevcut şiirlerde “baş” sözcüğünün 137 kez tekrarlanmış olduğu görülür. Bunlardan 57’si” kafa” anlamında 11’i de “yara” anlamında isim olan “baş” sözcüğüdür. Diğerlerinden 58’i deyim ve atasözü, fiil ve sıfat olarak kullanılmıştır. Bu sözcük “yara” anlamı unutulmaya yüz tutmasına rağmen diğer bütün anlamları yanında “Başınız sağolsun” şeklinde günümüz Türkiye Cumhuriyeti ve akraba Türk Devletleri ve toplulukları arasında yaygın kullanımını sürdürmektedir. Bu durum günlük hayatta sosyal medya, yazılı ve görsel basın yayın organlarında da gözlemlenebilmektedir.

Kaynakça

AKKUŞ, Mehmet, “Yunus Emre Divanı’nda İbadet” *Her Dem Yeniden Doğarız, IV. Uluslararası Yunus Emre Sempozyumu Bildirileri*, Ordu Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Birinci Baskı, Ordu 2018,

BƏY, Hadi Həsən, *Divan-ü Luğat-it Türk İncelemeleri Divan-ü Luğat-it Türk” den Derlenmiş Etimolojik Sözlük*, Təbriz 2005. s.102-104.; [https:// www.turuz.com](https://www.turuz.com), (E.T. 02. 11. 2021)

³³ <https://www.antoloji.com/ata-belinden-bir-zaman-siiri/?siralama=p> (E.T.02.12. 2021)

ERGİN, Muharrem, Orhun Abideleri Boğaziçi Yayınları 23. Baskı İstanbul 1999.

ERZİ, Adnan Sadık, “Türkiye Kütüphanelerinden Notlar ve Vesikalar I: Yûnus Emre’nin Hayatı Hakkında Bir Vesika, I.”, *TTK Belleten*, XIV/53 (1950), s.85-89.

GÖLPINARLI, Abdülbaki, Yunus Emre-Hayatı ve Bütün Şiirleri, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları İstanbul, 1941.

<https://www.antoloji.com/acep-degil-deli-olsa-siiri/?siralama=p>
(E.T.02.12.2021)

<https://www.antoloji.com/aklim-basima-gelmedi-siiri/?siralama=p>(E.T. 27.11.2021)

<https://www.antoloji.com/askin-ile-asiklar-yansin-siiri/?siralama=p>
(E.T.02.12.2021)

<https://www.antoloji.com/ata-belinden-bir-zaman-siiri/?siralama=p>
(E.T.02.12.2021)

<https://www.antoloji.com/dertli-ne-aglayip-gezersin-siiri/?siralama=p>
(E.T.02.12.2021)

<https://www.antoloji.com/haktan-gelen-serbeti-siiri/?siralama=p>
(E.T.02.12.2021)

<https://www.antoloji.com/tovbe-3-siiri/?siralama=p>(E.T.27.11.2021)

<https://www.antoloji.com/yunus-emre/?sayfa=15> (E.T. 26.11. 2021)

<https://www.antoloji.com/yunus-emre/?sayfa=15> (E.T. 26.11.2021)

<https://www.antoloji.com/yunus-emre/?sayfa=17> (E.T. 27.11. 2021)

<https://www.antoloji.com/yunus-emre/?sayfa=18> (E.T. 27.11. 2021)

KAHRAMAN, Abdullah, “Yunus Emre Divanı’nda şeriat, Tarikat, hakikat ve Marifet (Dört kapı)” Yunus’un Sesi, II. Uluslararası Yunus Emre Sempozyumu Bildirileri Ordu Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, İlk Baskı, Ordu 2016.

KILIÇ, Sadık, “Kur’an Semasında Bir Sevgi Abidesi: Yunus Emre”, *Her Dem Yeniden Doğarız*, IV. Uluslararası Yunus Emre Sempozyumu Bildirileri, Ordu 2018, s.65-85.

KÖPRÜLÜ, M. Fuad, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, İstanbul 1919, (haz. Orhan F. Köprülü), Ankara 1976.

KÜÇÜK, Salim, *Yunus Emre Dîvânı'nda Söz Varlığı İncelemeleri*, I. Baskı, Fenomen Yayınları Ankara 2022

PAKALIN, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, M.E.B. Yayınları, İstanbul 1993. C. I.

ŞEMSEDDİN, Sâmi, *Kamûs-ı Türkî*, Çağrı Yayınları, 15. Baskı, İstanbul 2006.

TATCI, Mustafa, “Yunus Emre” *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, I. Basım, Ankara 2013, 43.Cilt

_____, Yunus Emre Dîvânı, H. Yayınları İstanbul, 2020.

_____, *Yunus Emre Külliyyatı*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2005, C. II

TOGAN, İsenbike, User Hatice Şirin, Yeşiltepe Ahmet “Orhun ve Tonyukuk Yazıtları, Türk Adının Taşa Kazındığı Yer”, *NTV Tarih*, Sayı: 44.

YUNUS, Emre, *Güldeste*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990.

YUNUS, Emre, *Risaletün Nushiyye (Nasihatler Kitabı)*, Hazırlayan. Ziya Avcı, Eskişehir 2013, Türk Dünyası Kültür Başkenti, Ajansı, I. Baskı, Eskişehir, 2013

YUSUF HAS HACİP, Kutadgu Bilig, Haz. Ersin Osman Söğütü Lacivert Yayıncılık Antik Dünya Klasikleri: 88, Şark Klasikleri Dizisi: 14.